

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Henrici Canisi[i] Noviomagi, Belgæ, Jn Academia
Ingolstadiensi SS. Canonum Profess. Ordinarii & Primarii,
Opera Quæ De Ivre Canonico Reliqvit**

Canisius, Heinrich

Coloniae Agrippinae, 1662

In Cap. Quod dilectio 3.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62169](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62169)

In Cap. Supereo 2.

SUMMARI A.

1. Sponsalia propter supervenientem affinitatem dissolvuntur, etiam ex sola fama.
2. Secus in matrimonio dissolvendo: & ratio diversitatis.

Circa hoc Cap. non est quoddam diu immoremur. Tantum deciditur, sponsalia, quae appellamus de futuro, dissolvi propter affinitatem, quae secuta est ex concubitu sponsi cum consanguinea sponsae, aded etiam si concubitus manifestus non sit: adde nec legitime probatus sit per testes, sed saltem fama loci id habeat. * Diversum est, si ageretur de matrimonio dirimendo, propter affinitatem praecedentem: nam hac specie non sufficeret fama viciniarum, sed legitima probatio opus esset, c. 3, sup. tit. prox. ubi rationem hanc attulimus in sponsalibus, ut

periculum avertatur, ne si inter se contrahant matrimonium, forte sibi invicem affines sint: idcoque propter famam viciniarum, vel etiam ob unius dictum prohibetur inter eos matrimonium. At in matrimonio dissolvendo ex causa allegata affinitatis non sufficit fama viciniarum aut dictum unius, sed legitima probatio opus est, d. c. 3, & 5, sup. De eo qui cognovit consanguineum cum res sit majoris momenti, atque idcirco cautius tractanda, c. 3, De elect. lib. 6, l. 1, §. sed & si quis D. De Carbon. edicto.

Quid autem juris sit, ubi sponsus & sponsa, non obstante prohibitione iudicis Ecclesiastici vel Parochi, inter se matrimonium contrahunt, dicitur inf. tit. De matrimonio contracto contra interd. Eccles. De qua autem consanguinea sponsae hic text. exaudiendus sit (nec enim de qualibet intelligi debet) commodius tractabitur ad c. Non debet inf. hoc nos. tit.

In Cap. Quod dilectio 3.

SUMMARI A.

1. Quoto gradu remotior distat à stipite, eodem distat ab alio stipite propinquiori.
2. Gradus remotior à stipite an considerandus in dispensatione.
3. Consuetudo interpretatur jus.
4. Dispensatio accipit interpretationem à jure.
5. Matrimonium olim interdictum inter consanguineos usque ad septimum gradum.
6. Dispensare & dispensatio quid sit.
7. Pontifex tantum dispensat in jure humano.
8. Pontificis est jus divinum vel humanum declarare.
9. Ut & Principis secularis interpretari preceptum naturale, Non occides.
10. Ius civile quomodo aliquid addat vel detrahat juri naturali.
11. Par in parem vel superiorem non habet imperium.
12. Pontifex in quoto gradu consanguinitatis dispensare possit.
13. An inter ascendentes & descendentes?

14. Inter transversales qua sit prohibitio.

15. Dispensari in primo affinitatis gradu an possit.

16. Matrimonium inter fratrum & sororum liberos an licitum.

17. Dispensatio in gradibus veteri lege prohibitis an hodie recte fiat.

Legatus provinciarum suarum hominibus auctoritate Apostolica indulserat, quod possent in sexto consanguinitatis gradu inter se contrahere matrimonium. Verum accidit, quod unus contrahentium sexto vel septimo, alter vero secundo vel tertio gradu distaret à communi stipite, ex quo uterque descendebat. Hinc dubitatum fuit, an hi vigore hujus indulgentiae sive dispensationis matrimonialiter inter se conjungi possint?

Quod prima fronte videbatur, propter regulam quae traditur hoc textu nostro & in c. fin. inf. eod. Quoto gradu remotior distat à stipite, eodem gradu distat à quolibet alio per aliam lineam ex eodem stipite descendente; siquidem remotior

motior gradu proximiorum ad se trahit favore matrimonii. Sed aliter hac de re consultus S. Pontifex rescribit hoc cap. nostro, eos scilicet matrimonio conjugari non posse, non obstante indulgentiæ Legati Apostolici. Ea enim accipienda est de viro & muliere in eodem sexto gradu constitutis, non si unus in sexto, alter in proximior gradu sit.

Nec movet prædicta regula, quia hæc in se quidem vera est, sed locum non habet in specie hujus cap. nostri, quod contrarium in ea provincia consuetudine obtentum erat, ut hujusmodi indulgentiæ sive dispensationes non aliter intelligerentur, quam si uterque eodem sexto gradu censeretur, *Gloss in verb. uterque conjugendorum, Panorm. num. 7, ubi & Hostiensis & Joan. Andr. in eandem sententiam citat Felium ad c. fin. n. 8, in fine inf. de Simonia & Did. Covarr. in IV. decretal. p. 2, c. 6, §. 10. n. 26.* Itaque consuetudo loci facit, ne indulgentia vel dispensatio accipiat interpretationem à jure. Nam si consuetudo potest derogare juri scripto, c. fin. & ibi *Id. sup. De consuet. c. l. De quib. 32, in fine D. De legib. cur. non etiam interpretari. Si de interpretatione 37, D. d. tit. De legib. c. Cum dilectus 8, circa med. sup. De consuet. Alioquin si extra consuetudinem sumus, standum est dispensationi, prout interpretationem recipit à jure & sic in præsentibus arguendo, si S. Pontifex, vel ex mandato ipsius Legatus Apostolicus, dispensat in matrimonio contrahendo cum duobus, quorum unus est in remotiori gradu, alter in proximior gradu: tum hic remotior gradu favore matrimonii trahit ad se proximiorum & in eodem secum gradu collocat, ut antè dictum est.*

Neque obstat, quod dispensatio stricti juris sit, hoc est, extra suos limites extendi non debeat, per text. in c. 1, in fine D. De filiis Presbyt. in 6, Nihilominus enim accipit interpretationem à jure, ut eleganter hic tradit Panorm. per text. in c. Ad audientiam sup. De decimis, & in c. His inf. De privileg. sicut & statuta, quæ tendunt contra jus commune, licet odiosa & stricti juris dicantur, tamen & hæc declarationem recipiunt ex jure communi, l. 1. C. De noxalib. action. Vide latius Covarr. jam allegato loco.

Neque, hic prætereundum est, textum nostrum, dum meminit sexti gradus, exaudiendum esse secundum antiquos Canones, quibus interdictum erat matrimonium inter consanguineos transversales usque ad septimum gradum, can. 1, De consanguinitate & con. Nihil. xxxv. q. 3, non

verò secundum jus recentius, quo tres posteriores, videlicet quintus, sextus, & septimus sublatis sunt, per generale Concilium Lateranense, ita quod nulla dispensatio hodie in his tribus gradibus necessaria sit, per text. in c. Non debet h. t. ut ibid. latius dicitur. Nihilominus eadem decisio textus nostri accommodanda est ad quatuor priores gradus prohibitos, ut scilicet in his idem observetur, quod olim in quinto, sexto, aut septimo gradu Butr. & Panorm. hic Ut & hinc eleganter notet idem Butrius hic n. 11, quod quis possit legem abrogatam, quando jus non est correctum in substantia (ut ipse loquitur) sed in sola positione exempli, hoc est, quando juris dispositio ejusdemque ratio mutata non est per aliud jus contrarium, sed tantummodo proposita facti species in aliam mutatur.

Cæterum de dispensatione hic paulò alius dispiciamus. Est autem dispensare propriè idem quod distribuere sive expendere. Nam hinc apud Jureconsultos, dispensatores servi hi dicuntur, qui familiarum rationibus, id est, expendendæ & recipiendæ pecuniæ præpositi sunt, l. Dispensatori 51, & l. Dispensatorum 62, D. De solut. & §. rectè, in fine Instit. De mand. Similiter qui Principum pecuniæ curant, earumque administrationem gerunt, dispensatores appellantur in l. 1, C. Si advers. fisc. & in l. 4, C. De fide instrum. Ad horum igitur similitudinem utuntur summi Pontifices hoc verbo dispensationis pro exceptione sive solutione à Canone juris, quando scilicet alicui gratia fit, ne eo canone amplius ligetur. Hoc enim eo ipso summus Pontifex, vel alius superior, qui jus dispensandi habet, aliter distribuit sive expendit, potestatem suam in remittendo scilicet jure alicui, quo antea obstringebatur. Unde & hæc dispensatio dicitur indulgentia, hic & in can. Interfectores xxxiii q. 1.

Dispensat verò summus Pontifex in jure humano sive positivo, quod in sua potestate est, c. Innovavit 20, sup. De elect. non verò in iis, quæ sunt juris divini vel naturalis. Nam neutrum est suum, si quidem jus divinum à Deo institutum, & profectum est, cui S. Pontifex tamquam inferior Deo derogare non potest, c. Cum inferior sup. De major. & obedient. can. Inferior sedes 21, dist. c. 2, De elect. in Clement. Licet enim S. Pontifex Christi vices gerat in terra, c. 2, & 3, sup. De translat. Episc. non tamen in iis, quæ à Christo Salvatore nostro pro necessitate vel utilitate Ecclesiæ constituta sunt:

nam hæc perpetuam firmitatem habent, nec retractari possunt à summo Pont. *can. Sunt quidam xxv q. 1. junctâ ibid. Glos.* Idem dicendum est de jure naturali, quod & divinâ quâdam providentia, ut loquitur Justinianus, constitutum semper firmum & immutabile permanet, §. *penult. Instit. De jure nat.*

Non impeditur tamen summus Pont. ea, quæ divini vel naturalis juris sunt, interpretari sive declarare, ut aliquo in casu locum non obtineant. Ut exempli gratiâ de Baptismo extat hæc Christi sententia apud Joan. 3. *cap. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei.* Nam rectè declarat summus Pont. hæc sententiam non pertinere ad eos, qui baptismum quidem desiderant, sed propter necessitatem ab eo excluduntur, c. *Debitum 4. sup. De baptismo hoc. 2. sup. De Clerico non baptizato.* Item apud Matth. extat c. 19. *Quod deus conjunxit, homo non separet.* Declarat & hoc S. Pont. non habere locum in matrimonio nondum consummato per carnis copulam, c. *Debitum 5. sup. De bigamis.* Atque idcirco non est planè insolubile, eum per Religionis ingressum, vel auctoritate Apostolicâ aut summi Pontificis dissolvi possit, c. 2. *Ex publico 7. sup. De convers. conjug. & latius dixi supra ad ut. Qui Clerici vel vorvantes.*

Qua ratione & Princeps secularis interpretatur hoc præceptum naturale, *Non occides,* non habere locum, ubi quis defendendi sui causâ hominem occidit, l. 2. *C. Ad L. Corn. de sicar. & l. V. rim D. De justit. & jure.* Item ubi quis publicâ auctoritate, postulante ita justitiâ, occiditur. Nam in his & similibus nihil derogat juri naturali, sed declarat, sive interpretatur, jus naturale ad hos & similes casus non pertinere. At verò qui rem declarat, nihil addit vel immutat in re, l. *Heres palam 21. §. 1. D. De testam.*

Quo sensu exaudiendus est Ulpiani locus in l. *Luc. civile 6. D. De just. & jure,* dum inquit, Jus civile tunc fieri, cum aliquid additur vel detrahitur juri naturali. Nam detractio hæc sive immutatio pro declaratione accipienda est, quod scilicet ob certas rei circumstantias quibusdam casibus jus naturale sive gentium cesserit, non verò, quod re ipsâ juri naturali sive gentium aliquid detrahatur. Id enim planè absurdum esset, ex additione sive detractioe juris naturalis, quod utique non idè naturale esse desinit, contrarij jus civile: cum & eodem auctore Ulpiano

jus civile ars æqui & boni dicatur, l. 1. *D. De just. & jure.*

Itaque summus Pontifex tantummodò dispensare potest in iis, quæ jure humano sive positivo introducta sunt, hoc est, ab aliis Pontificibus vel Conciliis etiam generalibus; cum patet in patem vel superiorem non habeat imperium, d. c. *Innocentius 20. sup. De elect. & l. Nam magistratus 4. D. De recept. arb.*

Quod cum ita sit, re & potuit S. Pont. per se, vel mandato si opet Legatum in sexto consanguinitatis gradu dispensare, sicut & olim dispensavit cum Anglis in quarto gradu. Imò & in tertio & in secundo gradu posse dispensare docet Concilium Trid. *Sess. 24. cap. 5. de reformat. matrim.* siquidem hoc prohibetur inter consanguineos & affines, non divino aut naturali jure, sed humano per sacros Canones introductum fuit, c. *Non delet inf. eod. & Concil. Trid. d. loco can. 4.* An autem in primo consanguinitatis gradu, id est, inter fratrem & sororem possit dispensare, paulò pòst dicemus. Quare idem retinendum erit & in aliis impedimentis matrimonii, ut sunt publicæ honestatis, cognationis spiritualis, & legalis, adulterii, homicidii, & similibus, de quibus superioribus titulis egimus, quæ & humani juris sunt, non divini aut naturalis, & consequenter in iis dispensare potest S. Pontifex. Quæ autem non sint divini juris, ex eo liquet, quod nullâ lege Evangelicâ prodita sint, etiam si quædam lege veteris Testamenti contineantur, de quo infra la. d. is.

Cæterum inter ascendentes & descendentes perpetua est prohibitio, sicut apertè restatur in Pauli s. J. C. in l. *fin. D. De ritu nuptiar. Jure gentium* (si quis) in cestum committit, qui ex gradu ascendenti vel descendenti uxorem duxerit. Unde inter eos dispensari non potest, ut matrimonium inter se incant, licet D. Thomas, Bonavent. & alii tantummodò putent inter ascendentes & descendentes primo gradu jure naturali matrimonium prohiberi, secus verò in secundo & ulteriore gradu, prout eos refert Did. Covarr. in 4. *Decretal. cap. 6. §. 10. n. 22.* Quo fit, ut ex eorum sententia avus cum nepte, avia cum nepote, qui secundo gradu à se invicem distant, possint, ex dispensatione in matrimonium convenire. Quibus ego certè accedere non possum, propter responsum Pauli Jurisconsulti in d. l. *fin.* Sed & Scotus, Durandus, & alii ab hisdem dispensant.

sentiunt, teste eodem Covarr. *jam d. loco*, tum & ibidem ipse Covarr. Et indignissimum esset, parentes liberis suis conjugari, & utrumque eam necessitatem contrahi, ut alter ab altero cogi possit ad mutuam cohabitationem ad præstationem debiti conjugalis.

14 Quoad transversales, sive ex latere ex communi parente venientes, inter hos prohibitio matrimonii est usque ad quartum gradum inclusivè, *cap. Non debet inf eod.* Idque humano jure, non divino aut naturali introductum esse, sunt qui affirmant, ad eò ut inter fratrem & sororem naturali jure possit consistere matrimonium. Quorum sententia juvatur exemplis filiorum Adæ cum sororibus suis conjunctorum. Sed certius est, inter fratrem & sororem tantummodo matrimonii prohibitionem esse juris naturalis, non verò in ulterioribus gradibus. Idque probat textus *in can. Cum igitur xxxv q. 1*, proinde in hunc gradum nulla cadit dispensatio.

Nec movet exemplum filiorum Adæ & Evæ, quia necessitas hac conjunctionem tulit, cum alii homines non superessent: necessitas verò nullam legem habet, *cap. Quod non est licitum 4, inf. De R. I. Ar. cessante hac necessitate, ut pote aucto postea humano genere, testatur D. Augustinus in d. can. Cum igitur*, receptum esse apud gentes etiam à Christiana professione alienas, ne conjugium inter fratrem & sororem contrahatur. Igitur hoc conjugium de jure gentium sive naturali interdictum est, *§ penult. Institut. De jure nat. gent. & civili.*

Neque obstat exemplum Abraham, qui cum Sara sorore sua legitur matrimonium contraxisse, *Genes. 20*, nam sororis nomen pro nepte accipiendum est. Erat enim Sara non vera soror Abraham, sed filia fratris sui Aram, & sic neptis ex fratre; sicut ex Augustino & aliis probat Covarr. *d. cap. 6, §. 10, num. 15, in fine.* Nam qui maximè propinqui erant, solebant antiquitus fratres & sorores appellari; quemadmodum & hodie fratres consanguinei vel consobrini, id est, duorum fratrum & sororum filii & filiae. Sic Cicero *lib. 5, de finib. in pr.* Lucium Ciceronem patri sui filium fratrem appellat.

Nec movet quoque exemplum Henrici VIII. Angliæ Regis, qui relictam viduam fratris sui in uxorem duxit per dispensationem summi Pontificis, cum uxor fratris mei eodem mihi gradu sit, quo ipse frater, id est, in primo gradu. Verum hoc exemplum non consanguinitatis est, sed affinitatis,

quæ etsi eundem gradum cum consanguinitate constituat, hoc tamen non proprie, sed juris interpretatione, fit propter commixtionem utriusque viri & mulieris. Alioquin nec pater & filius matrem & filiam, item nec duo fratres duas sorores ducere possent. Quod falsum est, per textum *in cap. Quod super 5, b. t.*

Quod autem in primo affinitatis gradu dispensari possit, probat textus *in cap. fin. inf. De divort. & refert Antoninus in 3, partit. 1, cap. 2, Summa Theolog. Martinum V.* in hoc affinitatis gradu dispensasse. Sed probabilius est inter eos matrimonium consistere non posse jure naturali, quia vitricus & noverca loco parentum sunt, *§. affinitatis Institut. De nupt. Et. Non facile 4, §. non solet D. De gradib. & affinit.*

16 Igitur inter ascendentes & descendentes perpetua est matrimonii prohibitio, item inter fratrem & sororem, idque jure naturali, non verò inter fratris & sororis liberos; cum & hi jure civili rectè inter se contrahant matrimonium, *§. duorum Institut. De nupt.* Ad eò ut si hi liberi ethnici fuerint, & postea baptismo lustrati, non ideo matrimonium eorum dissolvatur, quòd de jure Canonico inter Christianos non possit consistere matrimonium; sed quia semel legitime inter eos contractum est matrimonium, cum per Sacramentum Baptismi, inquit disertè textus, non solvantur conjugia, sed crimina dimittantur, *in c. Gaudemus 8, inf. De divort.* Quòd autem neque jure divino inter eos prohibicum sit matrimonium, ex eo liquet, quòd nullibi in lege Evangelica hoc cautum reperitur. Etenim præcepta legis Evangelicæ sunt omnia juris naturalis, præter præcepta de Sacramento & de fide, ut testis est *D. Th. in 1, 2, quæst. 108, art. 1, & 2*, Quare in eos cadit dispensatio: *Concil. Trid. Sess. 24, cap. 4, de reformat. in fine*, quo permittitur dispensatio etiam inter filios & filias fratrum & sororum.

17 Neque impedit textus *in c. Literas 13, sup. De restit. spoliat.* quo conjunctiones matrimoniales, quæ Levitici *cap. 18, & 20*, interdiciuntur, videlicet cum uxore fratris, cum nuru, id est, filii mei uxore, cum privigna, id est, uxoris meæ filia, & nonnullis aliis, dicuntur divinâ lege interdictæ: quia is textus exaudiri debet non de lege Evangelicæ, sed de lege veteris Testamenti, quæ aliquando divina fuit, sed postea per Christi mortem abolita, sicut & cætera omnia præcepta veteris Testamenti; exceptis tamen præceptis naturalibus, sive, ut loquimur, moralibus, quæ à

ratione naturali perpetuò mentibus nostris in-
scripta est, cap. unico sup. Depurificat. post part. c.
Translato 3, sup. De consue. D. Thom. in 1, 2, qu. 103,
art. 3, ad 2, Covarr. Variar. resol. lib. 1, cap. 17, n. 1,
Ergò in gradibus illis olim divinâ lege prohibi-
tis rectè hodie dispensatio fit. Negari tamen non
debet, quia aliqui gradus in Levitico prohibiti
adhuc hodie perseverant, videlicet inter paren-
tes & liberos, inter fratrem & sororem, inter no-
vercam & privignum, quia hi jure naturali pro-

hibiti sunt contrahere, ut supra dictum est. Hinc
Canon Concilii Tridentini: Si quis dixerit, col-
tantum consanguinitatis & affinitatis gradus,
qui Levitico exprimentur, posse impedire ma-
trimonium contrahendum, & dirimere contra-
ctum, nec posse Ecclesiam in nonnullis eorum
dispensare, aut constituere, ut plures impediant
& dirimant, anathema sit. Concil. Trident. d. Sess. 24.
de Sacram. matrim. can. 3.

In Cap. De infidelibus 4.

SUMMARI A.

1. Matrimonium infidelium etiam in gradu à lege
Canonica prohibito non dissolvitur ob bap-
tismum.
2. Matrimonium cur dicatur individua consuetu-
do.

Sententia hujus Cap. est, quòd matrimonium
infidelium legitimum sit, etiam si contractum
sit in gradu à jure Canonico interdicto; nec
ob id dissolvi, si alter, vel uterque eorum Bap-
tismi Sacramento initiatus. Ratio prioris membri
hoc textu redditur, quòd Christus à Judæis
interrogatus, *Matth. 19*, utrùm liceret ex qua-
dam causâ dimittere uxorem respondit: *Quod
Deus conjunxit, homo non separet*. Per hoc innuens
(inquit textus noster) matrimonium esse inter
Judæos. Altera & hæc reddi potest, quòd Judæi
alioqui infideles non ligentur Canonicis san-
ctionibus, utpote quòd extra Ecclesiam sint.
Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare?
inquit D. Paulus, *1, ad Corinth. 5*, Et hanc ratio-
nem reddit Janoc, *lib. in c. Gaudemus 8, inf. De di-
vort. Uade fit*, quòd matrimonium etiam in se-
cundo consanguinitatis gradu apud Ethnicos ju-
re subsistat, *juxta § duorum Instit. De nupt.* cum apud
Judæos, & apud hos quoque secundus gradus
non sit inhibitus à lege Mosaica, teste Præposito

hic, de quo vide c. 18, & 20, *Levit.* Posterioris ve-
rò membri, quòd scilicet hujusmodi matrimo-
nium per baptismum subsequenter non dissol-
varur, superiore cap. hanc attulimus rationem, *in
eod. cap. Gaudemus*, quòd per Sacramentum Bap-
tismi non solvantur conjugia, sed crimina dimit-
tantur.

Neque movet in Judæis, quòd ipsis permissus
sit libellus repudii, ut, si displicuisset uxor, po-
tuerint eam impunè dimittere, *Deuter 24, cap. &
can. Non satis xxxiv q. 1*, At matrimonium legiti-
mum dici non potest, quòd non continet indivi-
duam vitæ consuetudinem, ut habet definitio
matrimonii, *tit. Instit. De patr. potest. in pr. & in cap.
Illud 11, sup. De præsumpt.* Non igitur est matrimo-
nium apud Judæos. In ejus solutione variant
hic Interpretes. Sed repero, quæ dicta sunt supra,
* quòd matrimonium ideò dicatur indissolubilis
consuetudo sive conjunctio, non quòd semel le-
gitimè contractum nullâ ratione dissolvi possit,
sed quoad mentem contrahentium hoc est, quòd
non aliter contrahi possit, quam ut contrahen-
tes perpetuo inter se vinculo conjuncti mane-
ant. Nam ad tempus matrimonium contractum
nullius momenti est, *c. fin. sup. De condit. appof.* Ua-
de non nocet matrimonio, quòd ex post facto
per libellum repudii aut aliter legitime dissolva-
tur.

In Cap. Quod super 5.

SUMMARI A.

1. Affinitas inter quos contrahatur.
2. Affines unde dicti.

3. Affinitas oritur etiam ex concubitu illicito.

Hoc Cap. docemur, affinitatem tantummo-
dò contrahi inter maritum & consangui-
nosc.